

Франк Б. Линдърман

ВОЖДЪТ МНОГОТО ПОДВИЗИ
БИОГРАФИЯТА НА ЕДИН ИНДИАНЕЦ
ОТ ПЛЕМЕТО КРОУ

София, 2013

Книгата се издава с любезното съдействие
на Посолството на САЩ в България

Преводът е направен по изданието:

FRANK BIRD LINDERMAN

PLENTY-COUPS, CHIEF OF THE CROWS

На корицата: *Делата му го правят вожд* (A Chief by Means of Deeds), картина от американския художник Бил Холм

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“ и „Орловият кръг“.

- © Веселин Иванчев, превод, 2013
- © Издателство „Изток-Запад“, 2013
- © „Орловият кръг“, 2013

ISBN 978-619-152-277-4

ФРАНКЪ.ЛИНДЪРМАН

ВОЖДЪТ
МНОГОТО ПОДВИЗИ

БИОГРАФИЯТА НА ЕДИН ИНДИАНЕЦ ОТ ПЛЕМЕТО КРОУ

Превод от английски
Веселин Иванчев

Редактори
Любомир Кюмюрджиев, Елица Кюмюрджиева

*„Орловият кръг“ изказва специални благодарности
към Бил Холм за приятелската му помощ за
оформянето на корицата на това издание.*

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	5
Вождът Многого Подвизи	9
Заклучителни бележки на автора към изданието от 1932 година	235
Послеслов	239

ПРЕДГОВОР

Алик-чия-ахуш, което означава Многото Подвизи¹, е бил вожд на племето кроу (абсароки)² много преди изобщо да чуя за него. Той вероятно е последният истински едновременен предводител, който познава добре традиционния индиански живот в равнините. Записах всичко така, както той ми го разказа, за да бъде документирана житейската му история.

Убеден съм, че нито един бял човек не е успял да опознае достатъчно дълбоко индианците и че всеки труд, подобен на този, вероятно има много недостатъци поради огромните различия във философските разбирания на двете раси – бялата и червената. Изучавал съм коренните жители на северноамериканските равнини в продължение на повече от четиридесет години. В това си занимание не съм бил безпристрастен, а напротив – винаги съм ги харесвал; въпреки това дори сега нямам чувството,

¹ В английския оригинал на книгата името на Многото Подвизи е дадено като *Plenty-Coups* (букв. Многото Ку). За значението на ку вж. бел. 13. – Б.к.

² Кроу (самоназвание *абсарока* или *абсаалуке* – „Децата на Птицата с големия клюн“) – племе от сиукското езиково семейство. Първоначално водели полууседнал начин на живот покрай горното течение на река Мисури като подразделение на племето хидатса, но през първата половина на XVIII век се отделили от него и се заселили на територии, влизаци в днешните щати Монтана и Уайоминг. След като се сдобили с коне, кроу станали типични прерийни номади, чийто живот почти изцяло зависел от мигриращите бизонови стада. Племето имало два големи клона – речни кроу и планински кроу. Воювали с почти всички съседни племена, отбранявайки обширните си територии от сиуксите, шайените, блекфут и арапахо. Кроу никога не са се сражавали срещу американците – те били съюзници на щатската армия в битките против традиционните си племенни врагове. Сега кроу обитават резерват в щата Монтана и наброяват около 6500 души. – Б.к.

че знам много за тях. Вождът многократно ми е повтарял, че го познавам добре, че съм „разбрал сърцето му“, но аз не съм толкова сигурен. Всеки турист, беседвал с говорещ английски език индианец, докато лови риба по време на едноседмичния си отпуск в някой от нашите национални паркове, би могъл при завръщането си вкъщи да опише надълго и нашироко обичаите, вярванията и традициите на племената от Северозапада. Искрено се надявам моят труд да дава нещо повече от това.

След като прочел „Илиада“, Наполеон казал: „Особено съм удивен от разликата между варварското поведение на героите и техните възвишени мисли.“ Индианците впечатляват със същия контраст и това обръква нашите заключения за расата, която сме покорили и от която можехме да научим много важни уроци, стига само да бяхме поискали.

Сега е твърде късно. Истинските индианци вече ги няма, а написаното от потомците им след време ще бъде нещо средно между истината и измислицата, защото то ще се отнася за един живот, който те няма да познават лично. Промяната от нормално към несигурно и неестествено съществуване настъпи толкова внезапно за племената от равнините, че обичаите им замряха и изчезнаха заедно с бизоните в началото на осемдесетте години на миналия³ век. Потресаващо е как за такъв кратък период от време могат да бъдат заличени вековни традиции и човек се замисля доколко е вярно това, което знаем за древните народи⁴.

С изключение на един-единствен пример на проявена враждебност, племето кроу винаги се е отнасяло дружелюбно към белите. Става дума за комичния им опит през 1834 г. да уморят от глад търговците в един от фортовете на „Американската компания за търговия с кожи“ по горното течение на Мисури, защото тя решила да разположи този търговски пункт на територията на техните заклетни врагове – блекфут⁵. Въпреки това

³ Става дума за XIX век. – Б.к.

⁴ Това твърдение е частично вярно по отношение на северноамериканските индианци. Въпреки огромния икономически, политически и културен натиск, оказван от индустриалната американска цивилизация, те са запазили удивително голяма част от традициите си. – Б.к.

⁵ Блекфут (чернокраките) са могъщ съюз от четири племена – северни и южни пийгани (или *пикани*), блъди (или *кайна*) и същински блекфут

воините на племето не дали нито един изстрел и не се опитали дори да атакуват форта. Те просто тихо го обкръжили и разпзнали своите шатри. Десет дни по-късно лагерът изчезнал само след един оръдеен изстрел, отправен към индианците.

Струва ми се, че кроу се отличават съществено от своите съседни – най-малкото по това, че не желаят да търгуват с кожи срещу уиски. Смятам, че в даден исторически момент те са пристигнали по тези земи⁶ от Юга. Почти непрекъснато са воювали (главно отбранявайки се) със сиуксите⁷, шайените⁸, арапахо⁹ и блекфут. Този факт е достатъчен, за да покаже, че са били добри воители и дори при толкова многочислени врагове са успели да избегнат унищожението си.

Както вече споменах, белите установили, че кроу са приятелски настроени към тях и скоро започнали да ги използват в борбата си срещу племената, препречващи пътя им през Монтана към Черните хълмове в Южна Дакота. Те дори им дали огнестрелно оръжие и муниции и поискали от правителството на Съединените щати да постъпи по същия начин. Вождът Многото Подвизи притежава писмо от бившия губернатор на Монтана Потс до щатското правителството с точно такова искане. В писмото се подчертава, че ако кроу бъдат въоръжени, те ще са по-полезни за защитата на белите заселници от Северозапада, отколкото редовната армия и нейните фортове там.

Ф. Б. Л.

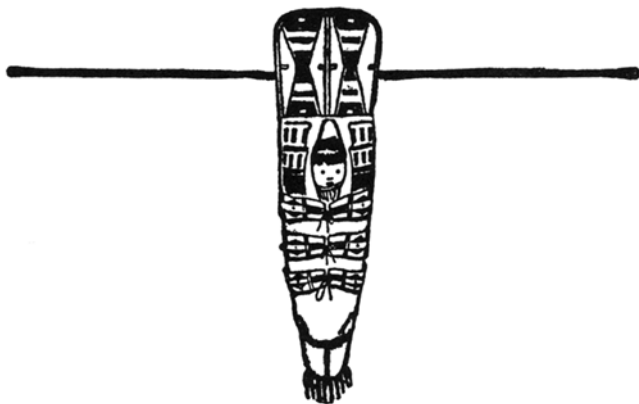
(или *сиксика*). Принадлежат към алгонкинското езиково семейство. Били врагове както на кроу, така и на лакота и шайените. – Б.к.

⁶ Под „тези земи“ авторът има предвид областта от река Мисури (на север) до планините Бигхорн (на юг) и Скалистите планини (на запад). – Б.к.

⁷ Сиукси (също сиу или су) – племенен съюз от езиковата група хока-сиу, един от най-големите индиански народи от Великите равнини. Делят се на седем племена, обединени в три групи – източна (*дакота*), централна (*накота*) и западна (*лакота*). – Б.к.

⁸ Шайени (*тсисциста*, „човешки същества“) – племе от алгонкинското езиково семейство; от началото на XIX в. съюзници на лакота и врагове на кроу. – Б.к.

⁹ Арапахо (*инуна-ина*, „нашият народ“) – племе от алгонкинското езиково семейство, поддържащо съюзнически отношения с лакота и шайените. – Б.к.

*На моя внук
Джеймс Бийли Уолър*

Ф. Б. Л.

I

Многого Подвизи, подпомаган от Тичащия Койот и Сплетения Скалпов Кичур, приседна в сянката на високите тополи край дървената си къща до потока Ероу.

– Радвам се, че дойде, Говорещ-със-Знаци – каза той, извръщайки към мен едва виждащи очи. – Много хора от моя и твоя народ ме помолиха да ти разкажа историята на живота си. Аз им обещах и изпратих да те повикат. Ала защо искаш да запишеш моите думи, Говорещ-със-Знаци?

И най-малкото съмнение, че думите му ще бъдат изопачени във вреда на неговото племе, щеше да доведе до провал усилията ми да се сдобия с достоверен разказ за ранния период от живота на индианците в равнините. Отговорът ми трябваше да прозвучи честно и в същото време деликатно.

– Мисля, че няма записана нито една житейска история на индиански вожд – отвърнах аз. – Ако ми разкажеш всичко, което бих искал да знам, и аз го запиша, моят народ ще разбере

по-добре твоя. Историите, които написах за Есакаута¹⁰ и кроу, помогнаха на белите деца да опознаят децата от твоето племе. По-доброто разбирателство между моя и твоя народ ще бъде от полза и за двете страни. Казаното от теб ще помогне на хората от моята раса да разберат по-добре хората от своята.

Свраките вдигаха олелия над провесеното да се суши червено месо, а отдолу с тревожен лай скачаха кучетата на вожда. За усилията си обаче те получаваха от месото по-малко, отколкото успяваха да откраднат птиците.

– Ти си мой приятел, Говорещ-със-Знаци. Знам, че имаш добро сърце. Ще ти разкажа всичко, което те интересува, и ще може да го запишеш! – каза най-сетне Многото Подвизи и добави: – Всеки ден Тичащият Койот и Равнинният Бик ще бъдат с нас. Аз съм стар човек и те ще ми помагат да си спомням.

– Добре! – съгласих се аз, доволен, че и двамата ще присъстват. Те се познаваха с Многото Подвизи от деца. Същевременно трудно можеха да се намерят по-различни един от друг мъже. Равнинният Бик беше слаб, сух и сдържан. Неговото набраздено от белези чело напомняше за нелекия му живот. Тичащият Койот беше едър и силен, с плътен глас и агресивно излъчване. Двамата възрастни мъже изразиха задоволство, че вождът бе решил да разкаже пред мен историята си.

– Ако пропуснеш нещо, ще докосна мокалина ти с моя – предупреди сериозно вожда Тичащият Койот. – Ние вярваме на Говорещия-със-Знаци. Започни от самото начало. Тази земя вече те вика. Вещият ти сън е предсказал, че няма да имаш деца от своята кръв, но че всички кроу ще бъдат твои чедра. Свещеното ти видение е предначертало твоя път и ти си го следвал. Започни от самото начало.

„Вождът ще да е на повече от осемдесет“ – помислих си аз, докато наблюдавах лицето му, обърнато към говорещия и в профил към мен. Волевите брадичка и устни, войнствената извивка на носа и широкото, открито чело можеха да бъдат модел за героична фреска. Широкополата шапка с развяващо се

¹⁰ *Есакаута* (по-точно *Иссакаута*) – Старецът Койот (Old Man Coyote) е един от главните герои в митологията на кроу. Смята се за създател на Земята, хората, животните и птиците. С него са свързани и множество легенди, разказващи за шегите му, които често са доста груби, т.е. в тях той се проявява в ролята на трикстер. – Б.к.

орлово перо прикриваше очертанията на главата му. Неговите посивели коси се спускаха на плитки към широките му рамене. Личеше си, че вождът – сега леко прегърбен от годините – е бил внушителен мъж, макар и не прекалено висок. Широкият гръден кош на Многото Подвизи и дългите му ръце издаваха, че в неговите най-добри години малцина са могли да му съперничат. Чудех се дали с едно невиждащо око и друго, замъглено от катаракта, той въобще различава Тичащия Койот.

Многото Подвизи свали шапката, остави я на тревата и стана, опирайки се на стола. Ние го последвахме.

Той изправи красивата си глава, като че се взираше в своите любими земи въпреки невиждащите си очи.

– В такъв прекрасен ден, изпълнен с цветя и озарен от слънцето, когато зелената трева е покрила земята, един човек с правилно мислене би споделил всичко с приятелите си. Ще започна от самото начало – каза той и седна отново.

Тримата замълчаха в очакване на въпросите ми. Тичащият Койот започна да пълни лулата си, без да отклонява поглед от вожда. Рояк въпроси нахлуха в главата ми, но за да запазя някаква последователност реших да не бързам.

– Кога си роден? – попитах аз, докато чучулигите извиваха трели над полето.

– Това лято [1928 г.] стават осемдесет зими, откакто се родих на мястото, което ние наричаме Скалата без проход – започна бавно Многото Подвизи. – То не е много далече от сегашния град Билингс. Майка ми се казваше Жената Видра, а баща ми – Свещената Птица. Сега не се сецам за името на едната от бабите си, но помня това на съпруга ѝ, моят дядо – Появяващия-се-Койот. Другата ми баба, жена от кроу, се оженила за мъж от племето шошони.¹¹ Името ѝ беше Можеше-да-се-Случи. Тя е майката на моята майка.

Преди години бях чул, че Многото Подвизи има и шошонска кръв. Знаех, че за северозападните племена произходът на майката определя племенната и семейна принадлежност

¹¹ Шошони („змии“) – индиански народ от юто-ацтекското езиково семейство. В случая става въпрос за североизточните шошони от земите на днешните американски щати Монтана и Уайоминг – умели ездачи, споделящи равнинната култура на кроу. – Б.р.

и точно сега ми се удаваше случай да проверя доколко това е истина.

– Чувстваш ли се чист кроу, след като във вените ти тече и кръв на шошони? – попитах аз.

– Да – отговори той. – Ти си бял човек и за теб има значение, че дядо ми е бил шошон, но знай, че баба ми и всички жени от рода ми са кроу.

– Какви са най-ранните ти спомени? – заинтересувах се аз и почувствах, че съм го прекъснал с въпроса си.

Вождът се усмихна, готов да запали лулата си.

– Игрите – каза той и лицето му се озари от щастие. – Всички момчета много си приличат. Сърцата им са млади и бликат от жизненост. Често местехме лагера си от едно място на друго. За нас, хлапетата, това беше голямо приключение. Веднага щом глашатаят известеше, че ще се преместваме, малките ми приятели се събираха на минутата и с нетърпение възсядаха конете си, доведени от пазачите на табуна. Шатрите се прибираха бързо, конете се подготвяха, товареха се травоите¹² и след това се отправяхме към някое ново и непознато за нас, момчетата, място. Дългата редица от товарни коне и травои, заедно с подтичващите наоколо кучета и вървящите свободно мустанги, се движеше през равнините или нагоре по планинските склонове в някаква загадъчна посока и това преизпълваше сърцата ни с радост.

Дори това обаче не ни правеше напълно щастливи, защото се налагаше да пътуваме с жените и натоварените травои. Младежите, възседнали буйни коне, които се носеха едва докосвайки земята, профучаваха покрай нас, за да се покажат пред девойките. Майките ни разговаряха помежду си, но достатъчно високо, за да ги чуем.

– Този млад мъж на белия кон е Малкият Вълк, синът на Свещената Жена – ще каже някоя с възхита. – Толкова е красив, толкова смел!

¹² Травой – единственото превозно средство, което индианците от Големите равнини познавали. Състои се от два дълги пръта, съединени в единия си край и привързани към седлото на коня. Двата свободни края се влачат по земята отзад; между тях е опънато платнище от кожа или здрава мрежа, където се товари багаж, возят се хора и т.н. – Б.к.

– Да, и вече има отбелязан ку¹³ и може да се ожени, когато си поиска – ще го похвали друга.

– Какво нещо! – ще възкликне още някоя майка. – А е само на двадесет зими! Ееех! – и тя слагаше ръка на устните си, за да изрази възхищението си.

Тези разговори между майките ни събуждаха у нас решимост да се отличим и да станем мъже. Възрастните непрекъснато говореха така, а ние винаги се заслушвахме. Докато пътувахме или бяхме на лагер, храбростта и уменията на воините непрестанно се възхваляваха. Пред нас майките ни разказваха за делата на чуждите синове, а бойците хвалеха смелостта и силата на другарите си, така че всяко момче с радост би направило всичко, само и само името му да бъде споменато от вождовете в съвета или поне от жените в техните шатри.

Често се събирахме да разговаряме и да играем. Най-много обсъждахме подвизи и битки, а игрите ни имаха за цел да направят от нас истински воини. Подобно на бащите си, ние също имахме своите предводители. Те ставаха вождове така, както се избираха вождове сред мъжете – по заслугите им.

В този момент радостта от спомените, изписана по лицето на вожда, помръкна. Мисълта му се отклони в друга посока.

– Народът ни беше мъдър – каза замислено той. – Никога не пренебрегнахме младите и никога не забравяхме да изтъкнем пред тях делата на достойните мъже от племето. Учителите бяха преизпълнени с добра воля и мъдрост. Дядовците, бащите, вуйчовците – те бяха нашите наставници. Никога не пропускаха да похвалят по-добрите, но винаги го правеха така, че да не пречупят духа и на по-малко отличилите се. Който не успяваше да се справи, продължаваше да се учи дотогава, докато не дадеше всичко, на което е способен.

¹³ Думата „ку“ произлиза от френското *coup* (удар, точно попадение) и се използва за обозначаване на извършен подвиг – убит враг, взет скалп, отвлечен от неприятеля кон, пленено в бой оръжие и пр. За най-висш ку при повечето племена се смятало удрянето на въоръжен и боеспособен противник по време на битка със специален ку-жезъл (наричан още „жезъл за подвизи“), с камшик, с лъка или просто с ръка. Вярвало се, че така се отнема жизнената сила на неприятеля. В английския език за нанасяне на ку се използва изразът *count coup* (т.е. „отброяване на ку“), тъй като отбелязаните ку впоследствие се изброявали по време на тържествени церемонии. – Б.к.